

LA TRANSICIÓ A CATALUNYA. LA RECUPERACIÓ DE L'AUTOGOVERN*

THE TRANSITION IN CATALONIA. THE RECOVERY OF SELF-GOVERNMENT

PERE YSÀS**

Universitat Autònoma de Barcelona

Rebut 4 abril 2024 - Acceptat 30 abril 2024

RESUM: Aquest article centra l'atenció en el paper de les forces polítiques catalanes en el procés transicional, culminat amb l'establiment d'una democràcia a tot Espanya i amb la recuperació de l'autogovern a Catalunya. Ha estat molt sovint destacada la unitat de l'antifranquisme català, especialment pel paper de l'Assemblea de Catalunya, però sovint també han quedat molt poc visibles les divergències existents i els enfrontaments sobre qüestions importants, que cal analitzar detingudament per poder elaborar explicacions més completes i satisfactòries.

PARAULES CLAU: Transició, Catalunya, catalanisme, autonomia.

ABSTRACT: This article focuses on the role of Catalan political forces in the transitional process, which culminated in the establishment of democracy throughout Spain and the recovery of self-government in Catalonia. The unity of Catalan anti-Francoism has been highlighted, especially through the role of the Assembly of Catalonia, but the existing divergences and clashes over important issues have also remained largely invisible and need to be analysed in detail in order to elaborate more complete and satisfactory explanations.

KEYWORDS: Transition, Catalonia, Catalanism, Autonomy.

(*) Article redactat amb motiu de la ponència al simposi *La Transició, entre la reforma i la ruptura democràtica*, que va tenir lloc el 13 i 14 de novembre de 2023, a l'Institut d'Estudis Catalans, organitzat per la Societat Catalana d'Estudis Històrics, filial de l'IEC, i el Centre d'Història Contemporània de Catalunya, del Departament de Justícia, Drets i Memòria de la Generalitat de Catalunya. Hi varen participar Jaume Sobrequés, Ramon Cotarelo, Xavier Arbós, Josep Maria Castellà, Pere Ysàs i Xose Núñez-Seixas.

(**) pere.ysas@uab.cat

I. INTRODUCCIÓ

La Transició de la dictadura franquista a la democràcia a Catalunya disposa ja d'un nombre apreciable d'estudis, de caràcter més general alguns, monogràfics sobre algunes qüestions particularment rellevants, d'altres. Això fa possible una explicació de les claus fonamentals del procés.

La Transició catalana, com l'espanyola, no pot explicar-se satisfactòriament si es fixa l'atenció exclusivament en les elits polítiques i en els esdeveniments posteriors a la mort del dictador el novembre de 1975. Un règim polític no desapareix si disposa d'un ampli consentiment i no té greus amenaces interiors o exteriors; si es tracta d'una dictadura, no desapareix si també disposa d'una elevada capacitat de control de la societat, un potent aparell repressiu amb capacitat de dissuadir i de reprimir les expressions de dissentiment i d'oposició i, per tant, una feble oposició.

A mitjan anys setanta, la dictadura franquista estava en crisi pel creixement de la conflictivitat social —obrero, universitària, veïnal, cultural—, inequívocament antifranquista i per una oposició política gradualment més extensa i articulada. Ho estava també per l'aparició de divergències notables a l'interior de la classe política governant sobre com fer front al dissentiment i a la conflictivitat, i com assegurar el futur de la dictadura més enllà de la vida del dictador.

Catalunya, especialment Barcelona i les comarques industrials del seu entorn, va ser un dels principals escenaris de les mobilitzacions en contra de la dictadura, facilitades per la disminució més significativa dels suports al règim en la societat catalana i per una menor passivitat en un marc d'importants transformacions socioeconòmiques i culturals.

La dictadura va ser conscient del seu creixent descrèdit en la societat catalana, tot i que pogués beneficiar-se encara de suports i de la passivitat de sectors atemorits pel seu formidable aparell repressiu. Per intentar contenir el creixent dissentiment, els dirigents franquistes van desenvolupar algunes actuacions més enllà de la repressió. Rodolfo Martín Villa va ser nomenat governador civil de Barcelona el maig de 1974 i va iniciar una política de contemporització amb algunes realitats catalanes considerades no incompatibles amb la dictadura, i d'atracció de sectors de la societat que es pensava que podien ser guanyats per l'*aperturisme* promogut pel Govern presidit per Carlos Arias Navarro o, almenys, que se'ls podia apartar de la inclinació cap a l'oposició antifranquista. La temptativa no va tenir èxit; l'allunyament de la dictadura dels sectors més

dinàmics de la societat catalana va resultar cada vegada més clarament irreversible.¹

A partir d'aquest escenari polític, el present article centra l'atenció en el paper de les forces polítiques catalanes en el procés de Transició, culminat amb l'establiment d'una democràcia a tot Espanya i amb la recuperació de l'autogovern a Catalunya. Ha estat molt sovint destacada la unitat de l'antifranquisme català, especialment pel paper de l'Assemblea de Catalunya i per imatges molt potents, com les de la celebració a Sant Boi de Llobregat de la Diada de l'Onze de Setembre de 1976, o la manifestació massiva de la Diada de l'any 1977. Però sovint també han quedat molt poc visibles les divergències existents i els enfrontaments sobre qüestions importants, que cal analitzar detingudament per poder elaborar explicacions més completes i satisfactòries.

2. PROJECTES I PROPOSTES POLÍTQUES DE L'ANTIFRANQUISME CATALÀ

El desembre de 1971 es va constituir l'Assemblea de Catalunya, que aplegava la major part dels grups polítics, moviments socials, grups de professionals i col·lectius ciutadans, amb un predomini de l'esquerra i amb un gran pes del PSUC. Tot i la diversitat d'ideologies i de projectes polítics, l'acord va ser possible perquè hi havia coincidència en els objectius essencials immediats, que constituïen les condicions bàsiques imprescindibles per assolir en un futur indeterminat els objectius propis de cada grup, perquè resultava clar que sense la màxima unitat era impossible debilitar la dictadura, i també perquè s'estaven superant les desconfiances entre els partits antifranquistes, especialment envers els comunistes, que, d'altra banda, constituïen la formació política més nombrosa i ben organitzada. Els quatre punts programàtics de l'Assemblea es van sintetitzar en l'eslògan «llibertat, amnistia, Estatut d'Autonomia», que va popularitzar-se els anys següents. D'altra banda, es van crear assemblees democràtiques locals, comarcals i intercomarcals, i s'estengué l'Assemblea de Catalunya per tot el país, si bé amb notables desigualtats. Les accions policials contra l'Assemblea, amb detencions dels seus membres, com la dels 113 de la Comissió

1. Una explicació general de la crisi del franquisme a Catalunya a Carme MOLINERO; Pere Ysàs (2014), *La cuestión catalana. Cataluña en la transición española*, Barcelona, Crítica.

Permanent a l'església de Santa Maria Mitjancera de Barcelona l'octubre de 1973, no la van debilitar, ans al contrari, van contribuir a fer-la més coneguda.²

Quan Franco va morir el novembre de 1975, la salut política de la dictadura estava tan debilitada com la salut física del dictador.³ Tanmateix, el règim conservava fortalezes notables: una classe política majoritàriament partidària del continuisme, unes forces armades plenament identificades amb l'ordre franquista i hostils a qualsevol democratització real, el suport dels sectors més conservadors de la societat, i també extenses actituds de passivitat que afavorien la continuïtat: la «majoria silenciosa» que el franquisme considerava una part molt important dels seus suports.

El primer Govern de la monarquia, amb l'objectiu també de consolidar la institució i el nou cap de l'Estat, Joan Carles de Borbó, va intentar una reforma molt limitada del règim, amb la proclamada fórmula de «reformar per conservar». Davant aquest continuisme reformista, encapçalat per Carlos Arias Navarro i per Manuel Fraga Iribarne, vicepresident del Govern per a Afers Polítics i ministre de la Governació, l'antifranquisme va mobilitzar totes les seves forces. En un context d'una molt elevada conflictivitat laboral, l'Assemblea de Catalunya va treure al carrer milers de manifestants a principis de febrer de 1976, tot i la brutal repressió policial. El diari *Le Monde* va titular la crònica de la manifestació del 8 de febrer «El desafiament català».⁴

Dos mesos abans, intuïnt que s'iniciava inevitablement una nova etapa, s'havia format el Consell de Forces Polítiques de Catalunya, integrat exclusivament per partits —Partit Socialista Unificat de Catalunya (PSUC), Convergència Socialista de Catalunya (CSC), Reagrupament Socialista i Democràtic de Catalunya (RSDC), Convergència Democràtica de Catalunya (CDC), Unió Democràtica de Catalunya (UDC), Esquerra Democràtica de Catalunya (EDC), Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), Front Nacional de Catalunya, Partit Socialista d'Alliberament Nacional (PSAN), Partit Popular de Catalunya (PPC) i Partit Carlí de Catalunya (PCC)— en un moment

2. Sobre l'Assemblea de Catalunya, vegeu especialment, Josep Maria COLOMER (1976), *Assemblea de Catalunya*, Barcelona, L'Avenç; Antoni BATISTA; Josep PLAYÀ (1991), *La gran conspiració. Crònica de l'Assemblea de Catalunya*, Barcelona, Empúries.

3. Carme MOLINERO; Pere YSÀS (2008), *La anatomia del franquismo*, Barcelona, Crítica.

4. David BALLESTER; Manel RISQUES (2001), *Temps d'amnistia, Les manifestacions de l'1 i el 8 de febrer a Barcelona*, Barcelona, Edicions 62.

en què des del Govern s'afirmava que es volia avançar cap a una *democràcia espanyola*.⁵ Ideològicament, el Consell agrupava des de democratacristians a comunistes, amb un clar predomini de les posicions autonomistes i federalistes, i una minoria independentista. La majoria dels partits del Consell eren petits grups, amb una militància reduïda i una escassa, o fins i tot nul·la, presència en els principals moviments socials antifranquistes. No tots formaven part de l'Assemblea de Catalunya; alguns veien amb molt de recel la força del PSUC i, més en general, de l'esquerra. En un organisme com el Consell, amb un vot per cada partit, independentment de la seva implantació i capacitat mobilitzadora, grups nacionalistes i de perfil més conservador se sentien més còmodes i tenien més possibilitats de defensar amb èxit les seves posicions. Comunistes i socialistes van estar disposats a no fer valer el seu pes en implantació i capacitat mobilitzadora per tal d'assolir la màxima unitat possible contra la dictadura. El manifest fundacional del Consell coincidia amb els objectius sintetitzats en els quatre punts de l'Assemblea de Catalunya, si bé afirmava que la Generalitat i el seu president havien de ser actors fonamentals en la recuperació de l'autogovern.

Molt aviat, però, van manifestar-se divergències en el si del Consell. En primer lloc, sobre l'Assemblea, el seu paper i la relació entre ambdues entitats. Per alguns grups, com el Reagrupament dirigit per Josep Pallach, l'Assemblea havia de ser un instrument per a la mobilització popular, però no l'òrgan de direcció política de l'oposició.⁶ Així, quan l'Assemblea va prendre decisions que no concordaven amb les posicions d'una part significativa del Consell, els desacords van resultar inevitables. Un d'ells, especialment important, va ser sobre les relacions entre l'oposició catalana i la de la resta d'Espanya. L'Assemblea, amb un gran pes del PSUC, però en coincidència amb CSC i la majoria de grups i col·lectius, va defensar la conveniència d'establir la màxima col·laboració amb el conjunt de formacions polítiques que compartien l'objectiu d'acabar amb la dictadura mitjançant la «ruptura democràtica», obrint un procés constituent que permetés recuperar les llibertats a Espanya i l'autogovern de Catalunya.

5. El projecte del primer Govern de la Monarquia a Carme MOLINERO; Pere YSÀS (2018), *La Transición. Historia y relatos*, Madrid, Siglo XXI.

6. Així ho expressaria clarament Josep Pallach. Vegeu BATISTA; PLAYÀ (1991), p. 223. Sobre el RSDC, Glòria RUBIOL (1995), *Josep Pallach i el Reagrupament*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.

Aquesta posició es va accentuar quan la Junta Democràtica d'Espanya, encapçalada pel PCE i amb els grups antifranquistes més actius, i la Plataforma de Convergència Democràtica, amb el PSOE, el Partit Nacionalista Basc, i grups democratacristians i liberals, van acordar crear Coordinació Democràtica, la coneguda com a *Platajunta*, per impulsar unitàriament el projecte de substituir la dictadura per un règim democràtic.

El 21 de maig de 1976, reunits a Barcelona, el secretariat de la Comissió Permanent de l'Assemblea i la Comissió Executiva de Coordinació Democràtica van signar una declaració que, constatant la coincidència d'objectius, afirmava el reconeixement de Coordinació Democràtica als «plantejaments i reivindicacions de la nacionalitat catalana que es concreten en el restabliment provisional dels principis i institucions configurats en l'Estatut d'Autonomia de 1932 i en la constitució d'un Govern provisional de la Generalitat de Catalunya des del moment de la ruptura democràtica», un reconeixement que, en el mateix document, el secretariat de l'Assemblea valorava «com un fet de gran importància política». D'altra banda, les dues delegacions coincidien també a dir que la ruptura democràtica només seria possible «a nivell de tot l'Estat i amb el protagonisme del poble».⁷ L'entesa, doncs, va ser plena.

La trobada entre Coordinació Democràtica i el Consell de Forces Polítiques va concloure també amb acord, però va haver-hi reticències per part d'alguns grups i d'alguns dirigents, en particular d'Heribert Barrera i de Jordi Pujol, i les divergències sobre la relació entre l'oposició catalana i la del conjunt d'Espanya van créixer els mesos següents. El 31 d'agost, contràriament a la decisió de l'Assemblea, CDC, EDC, ERC, UDC, PSC-Reagrupament —nova denominació del RSDC— i Front Nacional es van oposar al fet que el Consell participés a la reunió entre Coordinació Democràtica i els organismes unitaris de Catalunya, País Basc, Galícia, País Valencià, Illes Balears i Canàries, amb l'objectiu de crear un organisme unitari de tota l'oposició que pogués convertir-se en l'interlocutor del Govern Suárez en unes futures converses.⁸ D'aquesta reunió, celebrada a Madrid el 4 de setembre, en va sorgir la Plataforma d'Organismes Democràtics (POD). El 25 de setembre, la POD va aprovar el document «La alternativa para la democracia», que incloïa el dret a l'autonomia de les nacionalitats i regions, i a Catalunya, Euskadi i Galícia, el restabliment provisional dels principis i

7. Per al text del document, vegeu COLOMER (1976), p. 155-156.

8. MOLINERO; YSÀS (2014), p. 109-122.

institucions configurats en els estatuts aprovats o plebiscitats durant la Segona República. Criticant públicament l'actitud dels partits contraris a actuar conjuntament amb l'oposició de tot Espanya, el PSUC afirmava que «girar-nos d'esquena a les forces que lluiten per la llibertat a la resta d'Espanya, els catalans perdriem una gran part de la nostra força i ens exclouríem nosaltres mateixos d'unes negociacions» que només podrien donar bons resultats si eren «obra de les forces conjuntades de l'oposició a tot Espanya».⁹

Aquell estiu, Adolfo Suárez va entrevistar-se per separat amb alguns dirigents de l'oposició, entre ells Jordi Pujol i Josep Pallach. L'actitud dialogant del cap del Govern va contribuir a l'aparició de posicions possibilistes en sectors de l'oposició denominada *moderada*, per distingir-la de l'oposició d'esquerres, i especialment dels comunistes, amb posicions més crítiques envers el reformisme governamental i més mobilitzadores. Tot i recels i desacords en el Consell, quan es va formar la Comissió dels Nou, Jordi Pujol va acceptar representar tota l'oposició catalana en una negociació amb el Govern Suárez. El dirigent d'Unió Democràtica, Anton Cañellas, també en va formar part, en representació dels partits democratacristians, de manera que dos dels nou eren catalans. La resta dels membres eren Santiago Carrillo, Felipe González, Enrique Tierno Galván, Francisco Fernández Ordóñez, Joaquín Satrustregi, en representació de comunistes, socialistes, socialdemòcrates i liberals, i els representants de les forces polítiques basques, Julio Jáuregui, i el de les gallegues, Víctor Paz Andrade.

L'actitud, en alguns partits amb contradiccions, quant a integrar-se en les plataformes unitàries espanyoles, estava relacionada amb quin paper havia de tenir el president de la Generalitat a l'exili, Josep Tarradellas. Aquest paper es va convertir en motiu de divergències. Des de l'inici de 1976, Tarradellas va entrar de ple en l'escenari polític català i manifestà de manera contundent i continuada el seu rebuig a la participació de l'oposició catalana en els organismes unitaris de l'oposició espanyola. D'altra banda, quan es va començar a entreveure la possibilitat d'algun tipus de negociació amb el Govern, Tarradellas va defensar que ell havia de ser l'únic interlocutor, ja que era el titular de la institució legítima de l'autogovern català. Tarradellas va tenir el suport de bona part de

9. Declaració del Comitè Executiu del PSUC, *Treball*, núm. 448, 13 de setembre de 1976. Sobre el PSUC, vegeu Carme MOLINERO; Pere YSÀS (2010). *Els anys del PSUC. El partit de l'antifranquisme (1956-1981)*, Barcelona, L'Avenc; Giaime PALA (2011), *El PSUC. L'antifranquisme i la política d'aliances a Catalunya (1956-1977)*, Barcelona, Base.

l'oposició *moderada* que, d'altra banda, va poder reforçar la seva feble posició davant l'esquerra en comptar amb el suport del president exiliat.

A principis de juliol, en una entrevista publicada pel diari *Avui*, Tarradellas va criticar obertament que l'Assemblea i el Consell «es deleixin per negociar amb els organismes unitaris de Madrid», i va afirmar que els partits catalans no havien de dialogar ni amb els partits espanyols ni amb els organismes unitaris espanyols, «perquè ells tenen els seus problemes, però no tenen els nostres»,¹⁰ una afirmació ràpidament criticada pel PSUC, que considerà que entrava en oberta contradicció amb les bases programàtiques tant de l'Assemblea de Catalunya com del Consell de Forces Polítiques; el punt quart de l'Assemblea propugnava la «coordinació de l'acció de tots els pobles peninsulars en la lluita democràtica», i en el document fundacional del Consell es cridava a «les plataformes unitàries i les forces polítiques de tots els pobles de l'Estat espanyol a accelerar el camí vers una àmplia entesa democràtica».¹¹ Pel PSUC, sense ruptura no hi hauria restauració de l'Estatut ni autogovern, i la ruptura «només podem assolir-la lluitant conjuntament amb els altres pobles d'Espanya».¹²

En un article publicat el novembre, Tarradellas rebutjava el paper de la POD i afirmava que «el Gobierno jamás pactará con ella», i afirmava que el «Gobierno debe saber que la única voz pactante es la del presidente de la Generalitat de Catalunya (...) ya que este es el único conducto por el que Cataluña puede integrarse a una nueva democracia española».¹³ Quan Jordi Pujol, jugant amb totes les cartes, es va integrar a la Comissió dels Nou, Tarradellas va criticar durament la decisió i va demanar reiteradament que dimitís.

La crítica del PSUC a Tarradellas i als grups que defensaven les seves posicions va accentuar-se quan va apreciar la confluència de la proposta d'una negociació catalana amb el Govern Suárez separada de la resta de forces polítiques amb actituds obertes a acceptar propostes del reformisme governamental allunyades del programa rupturista, com podrien ser les formulades per la Comissió per a l'Estudi d'un Règim Especial de les Províncies Catalanes. Així, Jordi Pujol, Ramon Trias Fargas i Josep Pallach es van entrevistar amb Suárez a Barcelona poc

10. *Avui*, 7 de juliol de 1976.

11. Els documents íntegres a COLOMER (1976).

12. *Treball*, núm. 446, 19 de juliol de 1976.

13. Josep Tarradellas, «Solo hay una democracia», *Destino*, núm. 2044, 25 de novembre de 1976. El 1988, Baltasar Porcel va revelar que ell va escriure l'article firmat per Tarradellas.

abans de la presentació de les conclusions de l'esmentada Comissió, i tots tres van manifestar públicament opinions molt favorables al president del Govern.¹⁴

Una altra divergència important en el si de l'oposició catalana va produir-se quan Josep Tarradellas va proposar a finals de juny la creació d'una Assemblea Nacional Provisional, que deixaria en segon pla tant l'Assemblea de Catalunya com el Consell de Forces Polítiques. Tarradellas presidiria aquest nou organisme i a més nomenaria els seus membres entre els candidats que proposessin les organitzacions polítiques. El PSUC es va oposar frontalment a la proposta del president a l'exili. En primer lloc, rebutjava la possible desaparició de l'Assemblea i del Consell i que els partits establissin una relació de «dependència» amb el president de la Generalitat. Igualment, considerava inacceptable la fórmula per designar els membres de l'ANP, qualificada de «profundament antidemocràtica», perquè permetria al president de la Generalitat «condicionar una cosa tan estrictament pròpia de les organitzacions com és la designació de les persones que les han de representar».¹⁵ Una crítica menys directa cap a Tarradellas va manifestar-se també des de CDC, especialment quan la participació de Jordi Pujol a la Comissió dels Nou va comportar una notable tensió amb el president de la Generalitat. En el IV Congrés de CDC celebrat el gener de 1977, Pujol va afirmar que reivindicar la Generalitat i el retorn del president no suposava estar sempre d'acord amb ell, i que la Generalitat era «més important que Tarradellas».¹⁶ Pujol s'havia allunyat clarament del PSC-R i d'ERC, els inequívocs destinataris de la següent afirmació: «La Generalitat no és per a nosaltres un instrument per fer de contrapès d'altres partits polítics».¹⁷

La proposta de crear l'Assemblea Nacional Provisional no va prosperar. Finalment, però, Tarradellas va formar l'Organisme Consultiu de la Presidència de la Generalitat, sense el PSUC, CDC i UDC, però en un moment en què la dinàmica política girava ja fonamentalment entorn de les eleccions convocades per al 15 de juny de 1977.

14. «Contactos gobierno-oposición catalana», *La Vanguardia Española*, 7 de desembre de 1976.

15. *Treball*, núm. 447, 30 d'agost de 1976.

16. IV Congrés de CDC, 15 de gener de 1977. Intervenció de Jordi Pujol. Sobre CDC, Joan B. CULLA [coord.] (2001), *El pal de paller, Convergència Democràtica de Catalunya (1974-2000)*, Barcelona, Pòrtic; Joan MARCET (1985), *Convergència Democràtica de Catalunya. El partit i el moviment polític*, Barcelona, Edicions 62.

17. IV Congrés de CDC, 15 de gener de 1977. Intervenció de Jordi Pujol.

3. LA CONFIGURACIÓ D'UN NOU ESCENARI POLÍTIC

Els primers mesos de 1977 el Govern Suárez va anar donant satisfacció, tot i que en alguns casos només parcialment, a les demandes presentades per la Comissió dels Nou per fer possible la celebració d'unes eleccions amb les mínimes condicions per permetre que fossin considerades unes eleccions lliures.¹⁸

Les candidatures presentades per la immensa majoria de les forces polítiques catalanes compartien les reivindicacions bàsiques de l'antifranquisme: l'establiment d'una democràcia plena i la recuperació de les institucions d'autogovern de Catalunya. A partir d'aquí, cada grup defensava propostes d'acord amb llur ideologia, però era clar per a tothom que aquelles eren les qüestions centrals de l'agenda política.

Els resultats electorals van permetre conèixer el suport de cada partit o coalició. L'esquerra socialista i comunista va aconseguir un èxit clar: Socialistes de Catalunya, la coalició formada pel PSC (Congrés) i la Federació Socialista de Catalunya del PSOE va obtenir el 28,4% dels vots i 15 escons, i el PSUC, el 18,2% i 8 diputats. El Pacte Democràtic per Catalunya, integrat per CDC, EDC i PSC (Reagrupament), va quedar en tercera posició amb el 16,8% dels vots i 11 escons; amb pocs vots més que UCD, que amb el mateix percentatge va aconseguir 9 diputats. La coalició Unió del Centre i de la Democràcia Cristiana, formada per UDC i Centre Català, va obtenir 2 diputats amb el 5,6% dels vots; Esquerra de Catalunya, la coalició entre ERC i el Partit del Treball, encara no legalitzats, un escó amb el 4,5%. AP també obtingué representació amb un 3,5%. En les eleccions al Senat, la victòria dels candidats de l'Entesa dels Catalans, promoguda per socialistes, comunistes i republicans, va ser aclaparadora; tots els seus candidats van resultar elegits, 12 sobre el total de 16 escons, convertint Josep Benet en el senador més votat d'Espanya. La coalició nacionalista Democràcia i Catalunya en va obtenir dos, UCD un, cap d'ells per Barcelona, ja que el quart escó en aquesta circumscripció el va obtenir Lluís M. Xirinachs.¹⁹

Alguns comentaristes de la premsa madrilenya van interpretar molt malament els resultats electorals catalans, en considerar que la victòria de socialistes i comunistes indicava que la reivindicació d'autonomia no ocupava una posició

18. MOLINERO; YSÀS (2018), *La Transició*, p. 133-137.

19. Per a les eleccions del 15 de juny de 1977, vegeu Andreu MAYAYO (2002), *La ruptura catalana*, Catarroja, Afers.

preferent en l'agenda política catalana, tot desconeixent el caràcter catalanista de l'esquerra, en aquell moment clarament hegemònica. Així, cinc dies després de les eleccions, una delegació socialista encapçalada per Joan Reventós, primer secretari del PSC (Congrés) es va entrevistar amb Adolfo Suárez i amb Joan Carles per posar sobre la taula les reivindicacions d'autogovern que havien tingut el suport del 75 % de l'electorat català.²⁰

El 25 de juny, a l'hemicicle del Parlament de Catalunya, es van reunir els diputats i senadors electes, constituint-se en Assemblea de Parlamentaris i van aprovar una declaració que els comprometia a treballar pel restabliment de la Generalitat i pel retorn del president Tarradellas, per la restauració dels «principis i institucions configurats en l'Estatut d'Autonomia de 1932», així com a «treballar en el Congrés dels Diputats i en el Senat per a l'elaboració d'una Constitució democràtica per a Espanya».²¹ La declaració va ser aprovada per tots els parlamentaris, amb una única reserva respecte al retorn de Tarradellas formulada per Laureà López Rodó. Menys de 48 hores després, Josep Tarradellas arribava a Madrid convidat per Adolfo Suárez.

La victòria de l'esquerra havia obligat el Govern Suárez a prendre la iniciativa. En paraules de Salvador Sánchez-Terán, antic governador civil de Barcelona i futur negociador del Govern per al restabliment de la Generalitat, «la victoria socialista y la importante votación comunista parecen configurar un “país catalán rojo”, lo que resulta muy inquietante para la burguesía catalana y para el Gobierno de Madrid». Segons el mateix Sánchez-Terán, el 21 de juny, Jordi Pujol li va demanar que «la concesión de la autonomía no se realice a través de los socialistas y comunistas (PSC-PSOE y PSUC), aunque estos sean los partidos mayoritarios después de las elecciones», amb l'argument que «si la autonomía llega a través de ellos, habrá mayoría de izquierdas durante muchos años en Cataluña, y esto debe evitarse».²² Segons Manuel Ortínez, els resultats

20. Sobre el PSC vegeu Jaume MUÑOZ (2019), *Perseguint la llibertat. La construcció de l'espai socialista a Catalunya, 1945-1982*, Barcelona, L'Avenç; Gabriel COLOMÉ (1989), *El Partit dels Socialistes de Catalunya. Estructura, funcionament i electorat (1978-1984)*, Barcelona, Edicions 62.

21. Per a l'acta de la I Assemblea de Parlamentaris, vegeu Jaume SOBREQÜÉS [ed.] (1981), *El restabliment de la Generalitat de Catalunya. Diari de sessions de l'Assemblea de Parlamentaris de Catalunya (1977)*, Barcelona.

22. Salvador SÁNCHEZ-TERÁN (1988), *De Franco a la Generalitat*, Barcelona, Planeta, p. 279-280.

electorals van determinar que el vicepresident del Govern, Alfonso Osorio, proposés reprendre el contacte que s'havia iniciat amb Tarradellas el novembre anterior i que no va tenir continuïtat.²³ Tarradellas va mostrar-se disposat a viatjar a Madrid i a convertir-se en l'interlocutor del Govern Suárez, l'objectiu que havia perseguit continuadament en els mesos anteriors.

Són ben conegudes les converses de Tarradellas amb Suárez, amb el rei Joan Carles i amb dirigents dels principals partits polítics. Amb el Govern no van ser fàcils i Tarradellas no va acceptar altra fórmula per donar satisfacció a les reivindicacions catalanes que la restauració de la Generalitat, encara que fos simbòlicament i amb escasses funcions. Així, el Govern Suárez per no portar la seva iniciativa al fracàs, va haver d'anar immediatament més enllà de la seva previsió inicial, quelcom habitual en els mesos anteriors, quan havia adoptat decisions imprevistes fins poc abans, en funció de la situació política i les exigències de cada moment. Per la seva banda, les formacions polítiques catalanes no van tenir altra opció que manifestar el seu ple suport al president de la Generalitat, però sense deixar d'exigir un paper fonamental, ja que disposaven de la legitimitat atorgada pels ciutadans a les urnes. Es va iniciar així una negociació a tres bandes —Govern, president de la Generalitat, grups polítics— que molt aviat va esdevenir difícil per les diferències entre els tres actors, si bé sovint es van ocultar a l'opinió pública els desacords o el seu abast.²⁴

El Govern va atorgar al president de la Generalitat a l'exili el paper de principal interlocutor, deixant de banda les formacions polítiques. Tarradellas es considerava l'única veu autoritzada per negociar i pactar en nom de Catalunya, si bé, en l'escenari postelectoral, no podia ignorar que qualsevol acord hauria de disposar de la conformitat dels parlamentaris. Aquests van acceptar el paper d'interlocutor del Govern atorgat a Tarradellas, però sense renunciar a participar en les negociacions i a defensar les posicions que havien tingut el suport dels

23. Manuel ORTÍNEZ (1993), *Una vida entre burgesos. Memòries*, Barcelona, Edicions 62, p. 15. A finals de novembre de 1976 el tinent coronel Andrés Cassinello, cap dels serveis d'informació de la Presidència del Govern, es va entrevistar amb Tarradellas a Saint-Martin-le-Beau per conèixer el president de la Generalitat a l'exili i informar sobre la seva posició política en relació amb el procés de canvis iniciat. Tot i la bona predisposició de Tarradellas, els contactes no van continuar. Per a l'informe complet de Cassinello, vegeu Alfonso OSORIO (1980), *Trayectoria política de un ministro de la Corona*, Barcelona, Planeta, p. 321-322.

24. MOLINERO; YSÀS (2014), p. 174-210.

seus electors. Però, més enllà dels protagonismes, les divergències aparegudes ho eren en relació amb els continguts dels eventuals acords. Els grups polítics i l'Assemblea de Parlamentaris volien avançar fins al màxim possible en l'objectiu de restaurar «els principis i les institucions» de l'Estatut de 1932; per Tarradellas, en canvi, la prioritat era restablir la presidència de la Generalitat i formar un Consell Executiu sotmès a la seva autoritat. Aquesta posició era coincident amb la del Govern Suárez, però els grups polítics, especialment socialistes i comunistes, volien un Consell d'acord amb els resultats electorals i, els socialistes, amb un «conseller en cap» que consideraven que els corresponia en ser la força més votada.

La negociació va ser llarga, amb moments de notable tensió, especialment entre Tarradellas i els parlamentaris. Així, la proposta del Govern de crear una mancomunitat de diputacions amb el nom de Generalitat va ser valorada favorablement per Tarradellas mentre els parlamentaris la van rebutjar per molt limitada i van aprovar un projecte d'ambició Reial decret que derogava la llei franquista del 5 d'abril de 1938 que va suprimir la Generalitat i establia un règim provisional de la institució —formada pel president, el Consell provisional i la Diputació provisional constituïda pels diputats i senadors electes— que assumiria immediatament les competències de les diputacions provincials i les que traspassés l'Administració central. En un clima de creixent tensió, Tarradellas es va negar a reunir-se amb la comissió negociadora formada en el si de l'Assemblea de Parlamentaris. La posició del president de la Generalitat comptava amb el suport d'algunes forces, com en els mesos anteriors, en particular d'Heribert Barrera, l'únic diputat d'ERC.²⁵ El 26 d'agost, en una reunió a París, Salvador Sánchez Terán va presentar el projecte de decret llei elaborat pel Govern que, amb alguns canvis, Tarradellas va acceptar sense cap consulta a la comissió negociadora dels parlamentaris. La topada entre la legitimitat democràtica representada pels parlamentaris i la històrica, representada per Tarradellas, va ser inevitable i la reunió prevista entre el president i els parlamentaris es va suspendre. Van quedar clares en aquell moment dues divergències importants: el paper de cada actor en la negociació i la composició del futur Consell Executiu de la Generalitat. En ambdues qüestions, la posició de Tarradellas i del Govern era coincident, i

25. Sobre ERC vegeu Joan B. CULLA (2013), *Esquerra Republicana de Catalunya. 1921-2012*, Barcelona, Edicions La Campana.

això constituïa un obstacle per als grups polítics i per als parlamentaris. La negociació va quedar bloquejada. Per a CDC, calia «respectar l'expressió de la voluntat popular del 15 de juny, i consegüentment, els representants elegits pel poble»;²⁶ per al PSUC, el Govern havia optat per distanciar els parlamentaris de la negociació, i Tarradellas havia informat «molt pobrament» i, a més, «ens ha fet cas de forma també molt limitada».²⁷

Finalment, després de reprendre's les negociacions a tres bandes, la massiva manifestació de l'Onze de Setembre va constituir una notable pressió per arribar a l'acord, amb cessions de totes les parts. El Govern Suárez es va veure obligat a acceptar el paper dels parlamentaris en la Generalitat i un Consell Executiu amb una majoria d'esquerreres i una important presència comunista. Tarradellas va haver d'acceptar un Consell Executiu no subordinat de manera absoluta a la seva autoritat, que li impediria mantenir algunes posicions, com la de retardar l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia el desembre de 1978. Per la seva banda, les formacions polítiques van acceptar que no s'institucionalitzés l'Assemblea de Parlamentaris, però van assegurar la presència al Consell Executiu dels dirigents del cinc partits més importants —Joan Reventós (PSC), Josep M. Triginer (PSOE), Antoni Gutiérrez Díaz (PSUC), Jordi Pujol (CDC) i Carles Sentís (UCD)— com a consellers polítics sense cartera, i que la resta de nomenaments es fes d'acord amb els diputats i senadors. Curiosament, les veus més crítiques amb l'acord assolit van ser les de representants de forces minoritàries que s'havien destacat pel seu suport a Tarradellas, com per exemple Heribert Barrera, que lamentà l'absència de l'Assemblea de Parlamentaris en la institució restablerta.²⁸

El dia 1 d'octubre, l'Assemblea de Parlamentaris va aprovar per unanimitat una resolució que valorava l'acord assolit com «un primer pas decisiu per elaborar i obtenir l'Estatut que volem per a Catalunya».²⁹ El 23 d'octubre, Tarradellas va arribar a Barcelona i va pronunciar el famós «Ja soc aquí».

26. Per a la declaració de CDC vegeu Jaume SOBREQÜÉS (2002) *La fi del silenci. La recuperació de la Generalitat i el retorn de Tarradellas*, Barcelona, Base, p. 202-204.

27. Antoni GUTIÉRREZ DÍAZ, *Generalitat democràtica. Informe sobre la situació política*. Ple ampliat del Comitè Central del PSUC, 3 i 4 de setembre de 1977.

28. SOBREQÜÉS (2002), p. 101,

29. Acta de la IV Assemblea de Parlamentaris, a SOBREQÜÉS [ed.] (1981), p. 146-147.

4. LA «CONSTITUCIÓ DELS CATALANS»

En paral·lel a les negociacions per al restabliment de la Generalitat, es va iniciar l'elaboració de la Constitució. En la ponència de set membres elegida a la Comissió d'Afers Constitucionals i Llibertats Públiques del Congrés de Diputats van participar dos parlamentaris catalans, Jordi Solé Tura, en representació del Grup Comunista, i Miquel Roca Junyent, pel grup parlamentari format pels nacionalistes catalans i bascos. Per les forces polítiques catalanes, l'objectiu compartit era que la Constitució fes possible un estatut d'autonomia amb el màxim grau d'autogovern. Cap partit català amb suficient suport social per tenir representació parlamentària tenia un altre objectiu que no fos l'autonomia. Només grups molt minoritaris, amb escassos suports i fora de les institucions, tenien com a objectiu la independència.³⁰

En un marc en el qual l'aprovació d'una constitució per una àmplia majoria política i social exigia un acord entre les forces polítiques més representatives, el paper de Roca i de Solé Tura a la ponència va ser molt destacat. L'article 2 i el Títol VIII van resultar essencials per a l'autonomia futura, i van generar notables debats, tant dins com fora de les Corts, amb crítiques molt dures tant a l'avantprojecte elaborat per la ponència com al text final de la Constitució per part dels sectors més conservadors de la societat espanyola. L'article 2 i, sobretot, el terme *nacionalitats*, aplicat implícitament a Catalunya, Euskadi i Galícia, va ser objecte d'una gran controvèrsia.³¹ El text definitiu de l'esmentat article estableix que la Constitució «reconeix i garanteix el dret a l'autonomia de les nacionalitats i de les regions» que integren la «nació espanyola», així com «la solidaritat entre totes elles». La consideració d'Espanya com una *nació de nacions* —una formulació que no figura en el text constitucional— va ser compartida per les principals formacions polítiques, des de la UCD fins als nacionalismes subestats majoritaris, passant per socialistes i comunistes. Per a la UCD, el PSOE i el PCE Espanya era una nació, entesa fonamentalment tot i que no exclusivament com una comunitat política titular de la sobirania, compatible amb altres identitats nacionals, que a Catalunya i al País Basc es manifestaven en una clara voluntat d'autogovern. Per a la majoria dels partits

30. En aquell moment, ERC, que només tenia un diputat, no era un partit independentista, tot i que hi hagués militants que ho fossin.

31. Una àmplia explicació del debat constitucional a MOLINERO; YSÀS (2014), p. 217-271.

catalans, Espanya era fonamentalment un Estat plurinacional compatible amb la unitat política i la sobirania radicada en el conjunt del poble espanyol.

La paraula *nacionalitats* implicava el reconeixement de la plurinacionalitat espanyola. Així ho expressava Miquel Roca: la inclusió del terme *nacionalitats* en el text constitucional suposava l'acceptació de «toda una realidad: que España es un estado plurinacional y por tanto estas nacionalidades que integran España tienen una soberanía originaria y que en la cesión de parte de su soberanía se define la soberanía del Estado».³² En el debat parlamentari, Roca va afirmar que «moderadamente ha venido en llamarse “nacionalidad” a naciones sense Estat propi però que eren, fonamentalment, «una identidad colectiva, una entidad histórica, una identidad cultural, una personalidad propia en un contexto superior». Per al diputat de CDC, la gran oportunitat del moment era construir una Espanya integradora, «una nación española compatible con dicha realidad plurinacional»³³. I Jordi Pujol va demanar a la Cambra que «dé a ese voto a favor de la palabra ‘nacionalidad’ todo el sentido profundo de cambio histórico, todo el sentido de obra de gran entendimiento colectivo». Per al màxim dirigent de CDC, la realitat nacional catalana era «perfectamente compatible con una actitud de colaboración, con una actitud de auténtica voluntad de entendimiento y de auténtica voluntad de integración en el quehacer conjunto español».³⁴

Socialistes i comunistes catalans van defensar els mateixos arguments. Per a Joan Reventós, primer secretari del PSC (PSC-PSOE), una *nacionalitat*, basada en una comunitat històrica, era perfectament compatible amb la nació espanyola entesa com «el conjunto de todos los ciudadanos del Estado».³⁵ La veu catalana discrepant va ser la d'Heribert Barrera, secretari general d'ERC, que va considerar la paraula *nacionalitats* un «puro artificio verbal». La concepció essencialista i excloent del concepte de nació, va fer coincidir Barrera amb els diputats d'AP, i en el seu cas, a negar la condició de nació a Espanya, ja que si «España comprende todo el actual territorio del Estado, España no es una

32. *Cuadernos para el Diálogo*. Entrevista a Miquel Roca, núm. 246, gener de 1978.

33. Sesión de la Comisión de Asuntos Constitucionales y Libertades Públicas del 12 de mayo de 1978, *Constitución Española. Trabajos parlamentarios* (1980), Madrid, Cortes Generales, V. I, p. 816-817.

34. «Sesión Plenaria del Congreso de los Diputados del 4 de julio de 1978», *Constitución Española. Trabajos parlamentarios*. Vol. II, p. 1911-1913.

35. «Sesión de la Comisión de Asuntos Constitucionales y Libertades Públicas del 5 de mayo de 1978», *Constitución Española. Trabajos parlamentarios*. Vol. I, p. 663.

nación».³⁶ Tanmateix, Barrera en cap moment va defensar una proposta a favor de la independència i, contràriament, va afirmar que «la mayoría de catalanes» no eren separatistes, ni volien «destruir el Estado español». Formar part d'aquest Estat, era «perfectamente compatible con nuestros sentimientos y nuestras aspiraciones de catalanes».³⁷

Per la seva banda, per al dirigent del PNB Xavier Arzalluz, la inclusió en el text constitucional de la paraula *nacionalitats* suposava «la legitimación de nuestra denominación y del fin que perseguimos: la defensa del ser y de los derechos de una nacionalidad concreta que forma parte, aunque no de forma satisfactoria, del Reino o del Estado».³⁸

En contra de l'acord de la majoria de les forces polítiques catalanes i de la resta d'Espanya, Alianza Popular va actuar com a representant del nacionalisme espanyol més essencialista, afirmant que només hi havia una nació, l'espanyola, i negant altres identitats nacionals. Per a Federico Silva Muñoz, l'article 2 tenia una contradicció irresoluble, «de un lado, la existencia de unas nacionalidades, y, de otro, que estas integran la indivisible unidad de otra nación, que es España».³⁹ La inclusió a la Constitució de la paraula *nacionalitats*, considerada com a sinònim de nació, suposava per a AP la ruptura de la «sagrada e indestructible» unitat de la nació espanyola. El rebuig a la paraula *nacionalitats* a la Constitució va ser una de les raons que va determinar el vot negatiu d'una part dels diputats d'AP a la Constitució i de l'abstenció d'altres. I els que van acabar votant a favor ho van fer compromentent-se a la seva reforma així que en tinguessin oportunitat.

El Títol VIII de la Constitució, al qual també va oposar-se AP, va ser igualment fruit de l'ampli acord de la majoria de les formacions polítiques, però després de negociacions molt laborioses, ja que les divergències eren molt notables i les pressions, múltiples.

Tots els diputats catalans, excepte Heribert Barrera, van votar favorablement el text constitucional quan es va sotmetre a l'aprovació global en el Congrés de Diputats. Per Jordi Pujol, la Constitució podia ser denominada la

36. *Ibid.* p. 685.

37. *Ibid.* p. 693-696.

38. *Ibid.* p. 693-697.

39. «Sesión Plenaria del Congreso de los Diputados del 4 de julio de 1978», *Constitución Española. Trabajos parlamentarios*. Vol. II, p. 1896-1899.

Constitució de les autonomies; per Joan Reventós, la Carta Magna fonia «un Estado común de todos los españoles, basado a su vez en la autonomía política de todos sus pueblos, unidos por la solidaridad y no por la fuerza de un poder represor o explotador». ⁴⁰ El Consell Executiu de la Generalitat va fer pública una declaració que afirmava que «la Constitució elaborada per les primeres Corts democràtiques elegides a Espanya després de tants anys de dictadura, representa el marc que permet l'Estatut d'Autonomia i una àmplia i sòlida autonomia». ⁴¹ La majoria dels partits va demanar el vot favorable en el referèndum celebrat el 6 de desembre; ERC va propugnar l'abstenció i el PSAN i alguns grups de l'extrema esquerra, com també l'extrema dreta, el vot en contra. ⁴² La Constitució va ser aprovada a Catalunya amb el 90,5 % dels vots favorables, un percentatge superior al del conjunt d'Espanya (el 87,8 %) i amb una participació del 68 %, també superior al del conjunt d'Espanya (67,7 %). Reiteradament, en els mitjans de comunicació, s'havia denominat la Constitució «dels catalans», tant pel rellevant paper dels parlamentaris catalans com per la centralitat de les seves demandes.

5. «GUANYEM L'ESTATUT»

El juny de 1978, un any després de les eleccions generals i quan el projecte de Constitució s'estava debatent en la Comissió d'Afers Constitucionals de Congrés de Diputats, els senadors de l'Entesa dels Catalans van convocar els parlamentaris per iniciar l'elaboració de l'Estatut d'Autonomia. La iniciativa dels senadors va ser vista amb recel per Tarradellas; tanmateix, diputats i senadors van decidir formar una comissió de vint parlamentaris per començar la redacció del text. La Comissió dels Vint va estar formada per quatre representants socialistes, tres del PSUC, de CDC i de CC-UCD, ⁴³ un d'UDC, ERC i

40. «Sesión Plenaria del Congreso de los Diputados del 21 de julio de 1978», *Constitución Española. Trabajos parlamentarios*. Vol. II, p. 2557-2563.

41. Declaració del Consell Executiu de la Generalitat de Catalunya, 20 de novembre de 1978.

42. Sobre el principal grup independentista, vegeu Fermí RUBIRALTA (1988), *Orígens i desenvolupament del PSAN (1969-1974)*, Barcelona, La Magrana; Roger BUCH (2012), *L'herència del PSAN*, Barcelona, Base.

43. UCC, Unió del Centre Català, es va presentar a les eleccions en coalició amb UDC, però posteriorment va iniciar un apropament a UCD que acabà en fusió.

AP i quatre senadors de l'Entesa. L'objectiu era disposar d'un projecte d'Estatut que pogués ser presentat a les Corts immediatament després de l'aprovació de la Constitució. La Comissió dels Vint va iniciar els treballs a l'agost i els va acabar el novembre, després d'una intensificació de les reunions els mesos de setembre i novembre al parador de turisme de Vic, prop de l'embasament de Sau. L'objectiu compartit era un estatut amb la màxima autonomia en el marc de la Constitució. El grau d'acord en molts punts va ser elevat, però també van manifestar-se divergències en algunes qüestions rellevants, de manera que alguns acords finals van ser molt laboriosos i en una qüestió, la regulació de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya, es va mantenir el desacord.

El Plenari dels Parlamentaris va aprovar per unanimitat o per majories molt àmplies bona part de l'articulat del projecte d'Estatut. Una de les divergències importants, però, que després de debats i negociacions va superar-se, va ser sobre la llengua. CDC i ERC van defensar establir el caràcter obligatori del coneixement del català per als ciutadans residents a Catalunya. La proposta va ser rebutjada per la resta de grups; pel senador Josep Benet, l'Estatut s'estava fent «per a la Catalunya d'avui, no per a una Catalunya eterna que, com la Catalunya ideal, no existeix». Per tant, no es podien exigir deures que «una gran part d'aquest poble no podrà complir», i no es podia imposar el català «a tants i tants centenars de milers de ciutadans que han vingut d'altres terres».⁴⁴ Finalment es va assolir un acord, amb l'única abstenció del senador Lluís M. Xirinachs, que establia que el català «llengua pròpia de Catalunya», era l'oficial amb el castellà, que ho era a tot l'Estat espanyol; s'establia també que la Generalitat garantiria «l'ús normal i oficial d'ambdós idiomes», prendria «les mesures necessàries per tal d'assegurar llur coneixement» i crearia «les condicions que permetin d'arribar a llur igualtat plena quant als drets i deures dels ciutadans de Catalunya».⁴⁵

Una clara divisió va manifestar-se en la regulació de les primeres eleccions al Parlament de Catalunya. Per a socialistes i comunistes era essencial un règim electoral que assegurés la representació proporcional; per a CDC, UCD i AP

44. Sessió del Plenari de Parlamentaris de Catalunya del 30 de novembre de 1978. Jaume SOBREQÜÉS; Sebastià RIERA (1981), *L'Estatut d'Autonomia de Catalunya. Bases documentals per a l'estudi del procés polític d'elaboració de l'Estatut d'Autonomia de Catalunya de 1979*, Barcelona, Edicions 62. Vol. III, «Documents», 2, p. 724-735. Sobre Josep Benet, vegeu Jordi AMAT (2017), *Com una pàtria. Vida de Josep Benet*, Barcelona, Edicions 62.

45. *Estatut d'Autonomia de Catalunya*, Generalitat de Catalunya, 1979. Article 3.

havia d'assegurar-se la representació de totes les comarques catalanes, encara que comportés desvirtuar o fer quasi impossible la proporcionalitat. El pes demogràfic de la regió metropolitana barcelonina i l'elevat vot a socialistes i comunistes a les comarques industrials permetia preveure unes àmplies majories d'esquerres en el Parlament en un sistema electoral estrictament proporcional. Per contra, si totes les comarques estaven representades al Parlament, moltes amb un vot més conservador i nacionalista, disminuïa el pes de Barcelona i de les comarques més poblades, així com la representació de l'esquerra socialista i comunista. El debat va ser notablement dur, ja que els defensors de la circumscripció electoral comarcal van presentar-se com a defensors de les comarques en general, i de les rurals i poc poblades en particular, mentre que els que rebutjaven la comarca com a circumscripció afirmaven que això no implicava ignorar els seus problemes i necessitats. Per al diputat de CDC Miquel Roca, «una política superadora dels desequilibris territorials interns» necessitava una estructura política que potenciés «la representació de les comarques»,⁴⁶ mentre que el diputat socialista Lluís M. de Puig afirmava que la institucionalització de les comarques i les circumscripcions electorals eren qüestions diferents, i considerava «aberrant» que les comarques més poblades tinguessin quasi els mateixos diputats que les mitjanes o molt pocs més que les menys poblades.⁴⁷ Per a Jordi Borja, del PSUC, el problema era que les comarques tenien poblacions extremament desiguals i que el seu nombre —38— no permetia un funcionament correcte del sistema proporcional, però, d'altra banda, calia corregir els greus desequilibris socioterritorials del país.⁴⁸

El text finalment aprovat pel Plenari de Parlamentaris, amb 34 vots a favor, 18 en contra i una abstenció, presentat pel PSC i el PSUC, establia les regions de la divisió territorial aprovada per la Generalitat republicana el 1936 com a circumscripcions electorals.⁴⁹ La qüestió, però, no va quedar tancada, i en el text final, després de la negociació a la Comissió d'Afers Constitucionals del Congrés, es va fixar la província com a circumscripció electoral per a la celebració

46. Miquel ROCA I JUNYENT, «Un Estatut per a Catalunya», *Avui*, 8 de setembre de 1978.

47. Lluís M. DE PUIG I OLIVER, «Socialistas y comarcas», *Los Sitios*, 6 de desembre de 1978.

48. Jordi BORJA, «Las comarcas en el Estatut y ante las elecciones», *TeleXpres*, 31 d'agost de 1978.

49. Per a la sessió del Plenari de Parlamentaris de Catalunya del 16 de desembre de 1978, vegeu SOBREQÜÉS; RIERA (1981), p. 1151-1158.

de les primeres eleccions al Parlament; Barcelona elegiria un diputat per cada 50.000 habitants amb un màxim de 85, i les altres tres províncies elegirien un mínim de sis diputats i un per cada 40.000 habitants. El Parlament de Catalunya tindria 135 diputats, amb una clara infrarepresentació de Barcelona.⁵⁰

El projecte d'Estatut va ser aprovat per l'Assemblea de Parlamentaris el 29 de desembre, després de vèncer la resistència de Tarradellas a convocar-la. No va tenir cap vot en contra i una abstenció, la de Xirinachs, amb dos parlamentaris absents,⁵¹ que havien estat entre els més crítics amb el règim electoral.

El 20 de juliol es va constituir la ponència que en la Comissió d'Afers Constitucionals del Congrés estudiaria el projecte d'Estatut; tanmateix, la negociació fonamental va fer-se en maratonianes reunions a la Presidència del Govern. Per a la UCD no es tractava només que l'Estatut fos plenament constitucional, sinó de fer-lo concordar amb el seu model d'organització territorial. Així, el ministre d'Administració Territorial, Manuel Clavero Arévalo, havia defensat que «el debate parlamentario de los Estatutos no es solo de constitucionalidad, sino también de conveniencia y oportunidad».⁵² Aquesta posició inicial del partit governamental —que va fins i tot incomodar alguns dels seus diputats catalans— va determinar una negociació molt dura, però finalment s'assoliren els acords que van permetre l'aprovació de l'Estatut a la reunió conjunta de la Comissió d'Afers Constitucionals del Congrés i la Delegació de l'Assemblea de Parlamentaris de Catalunya el 13 d'agost, amb l'únic vot en contra de l'ultradretà Blas Piñar, diputat d'Unión Nacional, i les abstencions d'Alejandro Rojas Marcos, del Partit Socialista d'Andalusia (PSA) i d'Heribert Barrera, d'ERC.

L'Estatut va ser valorat molt positivament per les formacions catalanes, excepte per ERC, tot i que Barrera va votar-hi a favor quan el ple del Congrés va emetre el vot de ratificació. Particularment emotiva va ser la intervenció del líder del PSC Joan Reventós en la sessió del 13 d'agost. Després d'afirmar que «en Cataluña han existido en el pasado dos gritos que parecían antagónicos, con poquísimas excepciones: “Viva España” y “Visca Catalunya”», el primer identificat amb «dominación política, genocidio cultural, intereses plutocráticos, vejaciones y tiranía», i el segon amb «un grito de resistencia, un grito de combate por el propio ser, por la libertad», a partir d'aleshores «“Viva España”

50. Aquesta norma per regular les primeres eleccions s'ha mantingut fins a l'actualitat.

51. Manuel de Sárraga, d'UCD, i Joaquim Arana, d'ERC.

52. Manuel CLAVERO ARÉVALO (1978), *La España de las Autonomías*, Madrid, s/n.

volia dir “democracia, libertad”; y aquí la novedad de hoy: autonomía para Cataluña», de manera que es podía dir sense contradicció «Viva Cataluña» i «Visca Espanya».⁵³

En el referèndum celebrat el 25 d'octubre, la gran majoria dels partits polítics van demanar el vot afirmatiu per a l'Estatut, inclosa ERC. La principal formació independentista, el PSAN, va rebutjar-lo amb una llista d'arguments, que anaven des del no-reconeixement del dret d'autodeterminació i de la personalitat nacional del Països Catalans a la cooficialitat del català i el castellà passant pel manteniment de les províncies i diputacions, però no va propugnar el vot negatiu, sinó l'abstenció. El vot afirmatiu va obtenir el 88,14%, el negatiu el 7,76%, el blanc, el 3,55%, amb una participació del 59,7% del cens electoral.

El 20 de març de 1980 van celebrar-se les eleccions al Parlament de Catalunya. Contra tot pronòstic, la coalició nacionalista Convergència i Unió va obtenir la primera posició, amb el 27,7% dels vots i 43 dels 135 diputats. Jordi Pujol va ser elegit president de la Generalitat, però va necessitar els vots de Centristes de Catalunya - UCD, que amb el 10,5% dels sufragis havia obtingut 18 escons, i dels 14 diputats d'ERC —8,9% dels vots.⁵⁴

Gairebé cinc anys després de la mort de Franco i un any i mig després de l'aprovació de la Constitució espanyola s'iniciava un llarg període de governs nacionalistes, fins a 2003, així com l'etapa més llarga de democràcia i autogovern viscuda per Catalunya al llarg de la seva història. El desenvolupament de la diversitat de possibilitats que ofería el nou marc polític dependria, però, de les posicions, propostes i accions de les forces polítiques i dels suports atorgats per la ciutadania, tant de la catalana com de la del conjunt d'Espanya.

53. «Sesión extraordinaria de la Comisión Constitucional del 13 de agosto de 1979». SOBREQÜÉS; RIERA (1982). Vol. IV, p. 1515-1517.

54. El PSC va obtenir el 22,3% dels vots i 33 escons i el PSUC el 18,7% i 25 diputats. El PSA en va obtenir 2, amb el 2,6% dels sufragis.